

ROZDZIAŁ II

Nadezhda Psareva

Akademia Finansów w Moskwie

BEZPIECZEŃSTWO SPOŁECZNE

Wstęp

Brak poczucia bezpieczeństwa jest najczęściej określane przez słowo ZAGROŻENIE. Pojęcie to występuje w świadomości człowieka i ma swoje źródło w postrzeganiu różnorodnych zjawisk, które są uznane za niekorzystne bądź niebezpieczne dla egzystencji. Wśród wielu występujących w literaturze przedmiotu klasyfikacji, podstawowym podziałem jest wyodrębnienie zagrożeń pierwotnych i wtórnych. Do pierwotnych można zaliczyć zagrożenia:

- naturalne (np. powodzie, huragany);
- techniczne (np. budowlane, komunikacyjne);
- militarne (np. akty terroru).

Zagrożenia wtórne mogą dotyczyć:

- egzystencji człowieka (np. masowe zgony, głód, epidemie);
- wymiaru społecznego (np. patologie, narkomania, prostytutka, masowe bezrobocie, zaburzenia zdrowia psychicznego);
- naruszenia równowagi biologicznej (np. nadmierny przyrost flory i fauny);
- masowych strat (np. zniszczenie dóbr niezbędnych do przeżycia).

Jednym z typów zagrożeń wtórnych jest *patologia społeczna*. Omawiane pojęcie zaczęło funkcjonować dopiero pod koniec XIX w. jako określenie negatywnych zachowań ludzkich skierowanych przeciwko powszechnie akceptowanym wartościom i normom społecznym. Opisywane zjawisko określa się także terminami bliskoznacznymi, m.in.: *dewiacja*, *dezorganizacja społeczna*, *zachowanie dysfunkcyjne*, *naznaczanie społeczne*¹. Wszystkie te negatywne stany wypływają z natury człowieka, a on sam, będąc w ich władaniu, w zależności od nasilenia niepożądanych zachowań, traktowany może być jako chory lub przestępca. W takim przypadku przykładem się negatywną ocenę moralną stanowiącą piętno społeczne. W miarę rozwoju dyscypliny i poszerzania wiedzy w tym zakresie pojawia się przekonanie, że środowisko społeczne jest istotnym czynnikiem w genezie patologii.

¹ A. Podgórecki, *Zagadnienia patologii społecznej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1976, s. 83.

W dalszym ciągu zatem w centrum uwagi badaczy pozostają zagadnienia moralne, tyle że w odniesieniu do społeczeństwa.

1. Bezpieczeństwo społeczne

Bezpieczeństwo społeczne to kluczowy element obszaru bezpieczeństwa narodowego kraju. Określa się je jako ochronę egzystencjalnych podstaw życia ludzi, czyli m.in.: zapewnienie możliwości zaspokajania indywidualnych potrzeb (materialnych i duchowych) tudzież realizacji aspiracji życiowych, stworzenie warunków do pracy i nauki, ochronę zdrowia oraz gwarancje uzyskania świadczeń emerytalnych. Poszerzanie zainteresowania bezpieczeństwem narodowego o obszar bezpieczeństwa społecznego wynika m.in. z roli współczesnego państwa demokratycznego, którego obowiązkiem jest troska o obywateli niezależnie od ich statusu materialnego. Owa kuratela ma umożliwić realne uczestniczenie zainteresowanych w życiu społecznym. Tymczasem „upośledzenie ekonomiczne” dużych grup społecznych przekształca demokrację w typ fasadowy, gdzie w znacznej mierze instytucje państwa są niedostępne dla szerokich kręgów społecznych. Tym samym warto zaznaczyć, że bezpieczeństwo społeczne jest ściśle związane z tym, co dzieje się w gospodarce. Im gospodarka jest silniejsza, tym bezrobocie jest mniejsze, a społeczeństwo bogatsze.

Bezpieczeństwo społeczne obejmuje całokształt działań prawnych, realizowanych przez podmioty rządowe, pozarządowe i samych obywateli. Omawiane działania ukierunkowane są na zapewnienie określonego poziomu życia jednostkom, rodzinom i grupom społecznym oraz na niedopuszczenie do ich marginalizacji i wykluczenia ze wspólnoty. Chodzi tu zwłaszcza o zapewnienie pomocy ludziom czasowo bądź trwale niezdolnym do pracy zawodowej, którzy znaleźli się na skutek własnej niezaradności, w trudnej sytuacji życiowej lub padli ofiarą niezależnych od nich zdarzeń losowych takich jak powódź, pożar czy inna klęska żywiołowa.

Znaczenie ma tutaj uwaga o konieczności wzmocnienia odpowiedzialności obywateli za los własny i rodziny. Niepożądaną i obciążającą jest sytuacja, gdy instytucjonalna walka z marginalizacją i nadrzędna rola państwa w tym procesie, mogą kształtować postawy wyuczonego syndromu bezradności. Polega on na stopniowym zatraceniu umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach życiowych i sięganiu po pomoc instytucji pomocy społecznej w sytuacjach do tego nieuprawnionych. Istotnym elementem bezpieczeństwa narodowego jest tworzenie warunków rozwojowych poprzez możliwości aktywnego uczestniczenia w edukacji, kulturze, czyli szeroko rozumianym życiu społecznym².

² M. Leszczyński, *Bezpieczeństwo społeczne Polaków wobec wyzwań XXI wieku – zarządzanie bezpieczeństwem*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011, s. 58.

Bezpieczeństwo społeczne odnosi się także do poczucia wspólnoty tworzenia więzi społecznych opartych na zaufaniu. Możemy zatem stwierdzić, że składa się ono z trzech komponentów:

- a. bezpieczeństwo socjalne – odnoszące się do minimalnych standardów socjalnych opisanych poprzez poziom minimalnych płac, dochodów, transferów gwarantowanych w systemie prawa i wynikających z istoty demokratycznego państwa;
- b. bezpieczeństwo wspólnotowe – odnoszące się do obszaru doznań i emocji, mające charakter psychofizyczny, obejmujące subiektywne doznanie jednostki związane z poczuciem bycia częścią większej wspólnoty społeczeństwa. Poziom tego rodzaju bezpieczeństwa zależy od poziomu kapitału społecznego;
- c. bezpieczeństwo rozwojowe – odnoszące się do ogólnych warunków rozwoju obywatela w danym państwie. Opisane jest ono poprzez szanse i możliwości rozwojowe. Współcześnie zależy ono głównie od poziomu kapitału ludzkiego, warunków instytucjonalnych, poziomu decentralizacji państwa i upodmiotowienia obywatela w systemie prawnym³.

Czołowym zagrożeniem bezpieczeństwa społecznego jest dezorganizacja społeczna, która oznacza stan zakłócenia równowagi i porządku społecznego. Obejmuje ona takie zjawiska jak niekorzystna zmiana społeczna, nieprzystosowanie, dysharmonia, konflikt.

Szereg problemów związanych z dezorganizacją społeczną, znawcy przedmiotu przypisywali już na początku XX wieku zjawisku masowej imigracji, w tym m.in. brakowi kontroli rodzin imigranckich nad swoimi członkami. Wskazane zagadnienie, choć istotne społecznie, odnosiło się jednak bardziej do charakterystyki Stanów Zjednoczonych niż do krajów takich jak Polska. Z biegiem czasu powstały jednak teorie uniwersalne, które można przypisać do wielu państw na świecie, w tym także na starym kontynencie. W związku z ogarniającym współcześnie Europę zalewem uchodźców z Bliskiego Wschodu temat dezorganizacji społecznej wydaje się być szczególnie istotny i jak wskazuje rzeczywistość polityczna – wielce problematyczny.

2. Zagrożenia wynikające z zachowań społecznych

Zagrożenie bezpieczeństwa wyłonić się może z połączonej struktury wydarzeń wewnętrznych, w których z dużym prawdopodobieństwem może dojść do ograniczenia czy też utraty warunków do niezakłóconego życia lub naruszenia praw obywatelskich. Jednak w niniejszym opracowaniu skupiono się na zagrożeniach wynikających z zachowań społecznych.

³ Z. Ciekankowski, *Patologie zagrożeniem bezpieczeństwa społecznego w Polsce*, „Doctrina. Studia społeczno-polityczne” 2015, nr 12, s. 14.

Zagrożenia społeczne jest to wszystko to, co prowadzi do ograniczenia lub utraty życia lub zdrowia, tożsamości kulturowej, narodowej i etnicznej, bezpieczeństwa socjalnego i publicznego⁴. Składowe opisywanych zjawisk to m.in.:

- patologie społeczne;
- alkoholizm;
- przestępczość;
- narkomania;
- prostytutka;
- masowe bezrobocie;
- zaburzenia zdrowia psychicznego;
- degradacja infrastruktury komunikacyjnej, mieszkaniowej i środków transportu;
- niszczenie wartości ludzkich;
- dyskryminacja płci;
- kryzys demograficzny;
- brutalizacja stosunków międzyludzkich;
- manipulacja społeczeństwem poprzez środki masowego przekazu;
- masowe migracje;
- masowy import obcej kultury;
- nacjonalizm, szowinizm, ksenofobia, fundamentalizm religijny;
- nadużycia wiedzy przeciwko ludzkości;
- naruszenie praw człowieka i podstawowych wolności;
- ograniczanie wolności mediów;
- ubożenie i głód dużych grup społecznych;
- upadek systemu ochrony zdrowia ludności
- uprzedzenia kulturowe i religijne.

Zagrożenia społeczne najczęściej wiążą się ze zwiększoną migracją ludności (co teraz można zauważyć szczególnie w Europie Zachodniej) oraz z międzynarodową przestępczością zorganizowaną. Do zagrożeń tego typu zalicza się np. terroryzm międzynarodowy, ze względu na jego społeczne korzenie, chociaż jego źródłem są również konflikty o podłożu politycznym czy narodowościowym. Należy podkreślić często spotykane w obecnych czasach związku terroryzmu międzynarodowego z międzynarodową przestępczością zorganizowaną.

Międzynarodowemu terroryzmowi sprzyjają procesy globalizacji, które przejawiają się m.in. poprzez: brak ograniczenia w skali świata możliwości komunikowania się, w pełni dostępne sieci powiązań informacyjnych, istniejącą infrastrukturę transportu, globalne finanse, możliwość przekraczania granic i swobodnego podróżowania w demokratycznych państwach.

⁴ T. Bąk, Z. Ciekankowski, *Teorie bezpieczeństwa*, Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna w Jarosławiu, Jarosław 2012, s. 96.

Ponieważ wszystkie wymienione elementy globalizacji funkcjonują również w naszym kraju, można wnioskować, że i podatność Polski na zagrożenia terroryzmem jest podobna do innych państw regionu.

Potęgowanie powiązań międzynarodowej przestępczości zorganizowanej z terroryzmem, wraz z postępującą migracją z krajów islamskich, powoduje, że w Polsce wzrasta zagrożenie ze strony organizacji przestępczych zajmujących się przemytem np. ludzi. Ten konglomerat zagrożeń mimo – obecnie – dość niewielkiej skali, nie jest zjawiskiem całkowicie oderwanym od rzeczywistości. Specyfika tego rodzaju działalności skazana jest z konieczności na aktywność w podziemiu, a stąd ogólna niewiedza społeczeństwa na poruszane tematy. Wydaje się jednak, że zagrożenie bezpieczeństwa Polski w omawianych obszarach będzie wciąż wzrastać. Konkretny zasięg i ich moc będzie uzależniona od sytuacji gospodarczej naszego kraju. Niekorzystna sytuacja ekonomiczna, wysoka inflacja i bezrobocie sprzyjają rozwojowi przestępczości zorganizowanej i innych towarzyszących jej negatywnych zjawisk.

Zgodnie z przyjętym w pierwszej części podziałem, do zagrożeń społecznych zakwalifikowane zostały również niebezpieczeństwa zaliczane przez niektórych politologów do zagrożeń kulturowych. Wiązą się one przede wszystkim z pojęciem tożsamości narodowej. Tę zaś można umiejscowić w dwóch warstwach, które stanowią integrujące naród wartości duchowe oraz materialne. Ich przejawem będą określone symbole. Wśród tych wartości i symboli są również takie, które rozwijają świadomość obronną obywateli, a więc mają ścisły związek z bezpieczeństwem państwa. Świadomość ta warunkuje ich zachowanie w sprawach związanych z obronnością i może motywować do określonych działań. Tożsamość kulturowa wpływa również na charakter stosunków z innymi krajami, na stopień wzajemnego zrozumienia, sympatii lub antagonizmów.

W Polsce, pomimo tego, że jest to kraj o homogenicznej strukturze narodowościowej, występują dosyć liczne i sprawnie funkcjonujące mniejszości narodowe (niemiecka, ukraińska, białoruska). Zwłaszcza mniejszość niemiecką cechują dobre zorganizowanie i silna pozycja ekonomiczna z rozbudowanym systemem edukacyjnym i środkami przekazu. Wg wielu politologów mogłaby ona stanowić zagrożenie dla polskiej tożsamości kulturowej na niektórych terenach. Jednakże warto wziąć pod uwagę fakt, że realne zagrożenie bezpieczeństwa wynikające z istnienia mniejszości mogłoby zaistnieć tylko wtedy, gdyby wsparcie udzielone im przez państwa, z którymi mniejszości są związane, naruszałoby obowiązujące regulacje międzynarodowe. Trzeba jednak stwierdzić, że zagrożenie to jest mało realne zwłaszcza obecnie – w epoce integracji europejskiej.

3. Czynniki wpływające na bezpieczeństwo społeczne

Bezpieczeństwo społeczne jest działaniem publicznym i jako takie potrzebuje drogowskazu, którym są wartości i zasady. Podmiotami wartościującymi są grupy społeczne i jednostki. Można powiedzieć, że bezpieczeństwo społeczne, podobnie jak polityka społeczna określa:

- powszechny dobrobyt;
- sprawiedliwość społeczną;
- integrację społeczną;
- stabilność społeczną;
- bezpieczeństwo, wolność i kolektywizm⁵.

Podmioty bezpieczeństwa społecznego, które w swoim obszarze kompetencji działają na rzecz wyrównania szans życiowych ludzi potrzebujących lub na rzecz poprawy ich położenia materialnego, można podzielić na:

- a. podmioty państwowe – ich zadaniem jest porządkowanie życia społecznego, tworzenie osłon socjalnych na poziomie ekonomicznych możliwości budżetu. Odpowiadają one także za wyrównywanie szans życiowych zgodnie z zasadą sprawiedliwości konstytucyjnej;
- b. podmioty pozapaństwowe – ich zadaniem jest wszechstronne uzupełnianie działań państwa na rzecz grup najsłabszych ekonomicznie. Należą do nich profesjonalne służby społeczne oraz urzędy, placówki i zakłady. Opierają się one w swym dzianiu o prawa osobiste, polityczne i socjalne. Ich zadaniem jest także wyrównywanie szans życiowych zgodnie z zasadą sprawiedliwości konstytucyjnej⁶.

Zagrożenia zakłócają stan bezpieczeństwa na wielu płaszczyznach życia społecznego. W wymiarze obiektywnym przeciwieństwem bezpieczeństwa jest zagrożenie, zaś w wymiarze subiektywnym mogą to być strach i lęk. Lęk neurotyczny, w sytuacji realnych zagrożeń jest określany jako dewiacja jednostkowa, jeśli jednak szerzy się wśród wielu członków społeczeństwa staje się faktem społecznym, mającym swój obiektywny, obserwowalny wyraz. Zagrożenia w ujęciu indywidualnym mogą mieć dwójaki wymiar: mogą występować niezależnie od danej osoby lub mogą być powiązane z aktywnością jednostki, jeśli podejmuje ona zbyt duże ryzyko⁷.

W literaturze przedmiotu występuje mnogość kwalifikacji zagrożeń. Warto zauważyć, że znaczna ich część odnosi się do sfery społecznej działalności człowieka. Uogólniając, zagrożenia można podzielić na obszary, które reprezentuje⁸:

⁵ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne, Studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2013, s. 169.

⁶ Tamże, s. 196.

⁷ M. Leszczyński, op. cit., s. 60.

⁸ J. Supińska, *Dylemat Polityki Społecznej*, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2014, s. 130.

- przyroda, czyli ekosfera. Naturalne środowisko jest określane jako najstarsze źródło zagrożeń dla gatunku ludzkiego. Stanowi ono niebezpieczeństwo, jeśli ginie zniszczone i zdominowane przez człowieka, ale także wtedy, gdy dominuje nad człowiekiem powodując różnego rodzaju klęski żywiołowe, np. powódź;
- technika, czyli stworzona przez człowieka technosfera. Niesie ona zagrożenie, gdy jest niedoskonała, niesprawna, nieekonomiczna, ale także wówczas, gdy jest tak rozwinięta, że przerasta możliwości zrozumienia. Według autorki, gdy przerasta ona możliwości obsługi i okiełznania, stwarza świat wykraczający poza sferę ludzką, na przykład w architekturze, urbanistyce czy informatyce;
- agresja innych jednostek, czyli występujące we wszystkich epokach i systemach zachowania patologiczne, przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu i mieniu, nietolerancja, zawiść, nienawiść. Przybierające różne rozmiary postępowania negatywne skierowane na innych ludzi.

Trudno jest referować pojęcie bezpieczeństwa społecznego bez koncepcji wykluczenia społecznego, rozumianego jako brak warunków rozwoju psychospołecznego obywateli. Jednocześnie w rozumieniu socjalno-ekonomicznym bezpieczeństwo społeczne kojarzone jest z zabezpieczeniem społecznym⁹.

3. Zadania otoczenia społecznego

Otoczenie bezpieczeństwa społecznego obejmuje trzy podstawowe obszary związane z bezpieczeństwem narodowym. Są to:

- wyzwania i zagrożenia;
- podmiotowa struktura bezpieczeństwa;
- przedmiotowa struktura bezpieczeństwa.

Wyzwania oznaczają trwałą tendencję w środowisku bezpieczeństwa wymagającą identyfikacji i podjęcia określonych działań niemilitarnych. Wyzwania są związane z takimi procesami jak: masowa migracja, bezrobocie, przestępczość, ruchy antyglobalistyczne, handel ludźmi, rosnąca dysproporcja między poziomem rozwoju bogatych a problemem upadających reżimów autorytarnych.

Celem podmiotów w strukturze bezpieczeństwa otoczenia społecznego jest zapewnienie bezpieczeństwa. Najważniejszym podmiotem jest oczywiście państwo. Wydaje się, iż tworzy ono optymalny układ, w którym procesy gospodarcze i społeczne są kształtowane w kontekście bezpieczeństwa narodowego, ponieważ odbywa się to w ujęciu systemowym oraz strate-

⁹ J. Gierszewski, op. cit., s. 252.

gicznym¹⁰. Takie właśnie ujęcie (systemowe i strategiczne) jest niezbędne przy zwalczaniu wielu dysfunkcji społecznych, co umożliwia tzw. zabezpieczenie społeczne.

Zabezpieczenie społeczne jest terminem, które w Polsce pierwszy raz oficjalnie zostało użyte w okresie międzywojennym, zarówno w ustawodawstwie, jak i w innych rozwiązaniach teoretycznych. Ustawa z roku 1924 zatytułowana była „O zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia”. Uważano wówczas, że jest to odpowiedź na rodzaj społecznego zagrożenia, na które może być narażona w tym samym czasie większa liczba osób. Kolejny raz termin – zabezpieczenie społeczne – pojawiło się dopiero w roku 1997 w Konstytucji RP. Co więcej, zwrotu tego użyto raczej przypadkowo, ponieważ był on na tyle niedookreślony, że pozwalał na różnorodną jego interpretację. Według ustawy z 1997 roku, zabezpieczenia społeczne to ubezpieczenia i potrącenia społeczne, fundusze emerytalne, pomoc społeczna, świadczenia na rzecz rodziny, świadczenia socjalne, zatrudnienie, rehabilitacje społeczne, świadczenia dla osób niepełnosprawnych, kombatanów i osób represjonowanych. Zabezpieczenie społeczne jest to stosowanie różnorodnych działań publicznych i środków, za pomocą których państwo stara się chronić swoich mieszkańców przed groźbą niemożności zaspokojenia podstawowych, wspólnie uznanych za ważne potrzeb. Pojęciem konkurencyjnym jest termin *prawo socjalne* (używane najczęściej w Niemczech)¹¹.

Proces decentralizacji państwa związany jest m.in. z inicjatywą przekazywania części jego zadań na szczebel samorządowy. Owo działanie wspomaga inny proces, a mianowicie wzmocnienie znaczenia tzw. 3 sektora (NGO) tzn. organizacji nie nastawionych na zysk, o dobrowolnym członkostwie, które stanowią uzupełnienie działań państwa oraz działań samorządów. Organizacje non profit są wyrazem aktywności społeczeństwa obywatelskiego na szczeblu lokalnym. 3 sektor realizuje zadania z zakresu, który można przypisywać do kategorii pojęciowej – bezpieczeństwo społeczne. Z pewnością przyczynia się on do kształtowania bezpieczeństwa wspólnotowego, odgrywa istotną rolę w integrowaniu lokalnych społeczności, a także stanowi wsparcie w trudnych sytuacjach życiowych dla poszczególnych osób, rodzin czy innych zbiorowości. Dotyczy to zarówno stanów nadzwyczajnych, sytuacji kryzysowych, związanych z występowaniem katastrof naturalnych, zdarzeń losowych, a także ciągłego wsparcia dla ludzi wykluczonych i zmarginalizowanych. Wsparcie społeczne stanowi rodzaj integracji społecznej, w której dochodzi do wymiany informacji, transferu emocjonalnego, instrumentów lub dóbr materialnych. Znajdujące się poza systemem władz publicznych formy organizacji społecznych mają zróżnicowany charakter, zwłaszcza ze względu na zakres działalności. Są one podporą dla poszczególnych jednostek lub grup wymagających wsparcia, np. osób starych, niewidomych, nie-

¹⁰Tamże, s. 282.

¹¹Tamże, s. 290.

słyszających, rodzin osób chorych. NGO udzielają zarówno pomocy o charakterze rzeczowym czy materialnym, jak i emocjonalnym, tworząc poczucie integracji wspólnotowej. Działania organizacji społeczeństwa obywatelskiego służą też różnym celom, które determinują ich funkcjonowanie społeczne. Cele te mają charakter polityczno-społeczny, wsparcia materialnego na rzecz realizacji celów socjalnych i świadczenia usług społecznych¹².

4. Wybrane zagrożenia społeczne

Alkohol można traktować jako czynnik wpływający na zagrożenie wynikające z zachowań społecznych, które zmienia ludzkie reakcje i życie. Po wypiciu piwa, wina lub wódki ludzie zachowują się inaczej niż normalnie. Nieraz są to zmiany, które się podobają im samym i ich otoczeniu, ponieważ nagle osoby zahamowane stają się bardziej rozluźnione, smutni robią się przez jakiś czas weselsi, nieśmiali zamieniają się w odważnych, cisi w hałaśliwych, itd. Niektórzy ludzie nierzadko piją właśnie po to, by poczuć się kimś innym, niż są na co dzień. W efekcie człowiek uzależniony zaczyna żyć życiem, którym nie kieruje on sam, ale alkohol.

Alkohol jest także czynnikiem wykluczającym ze społeczeństwa właśnie dlatego, że zmienia zachowanie i życie osoby uzależnionej. Często poświęca ona swoją rodzinę, pracę, uznane wartości duchowe. Przyczyn uzależnienia jest wiele, bardzo często są to uwarunkowania emocjonalne. Na początku nałóg ma charakter psychologiczny, a z czasem wpływa na cały styl życia, sposób rozmowy, zachowania, itp. W początkowym stadium osoby nadużywające trunków zwykle nie są agresywne, ale na zaawansowanym etapie choroby bardzo często zapijają się na śmierć. Powodem izolacji wspólnotowej takich osób jest fakt, że alkoholicy często posuwają się do drastycznych czynów, by zdobyć środki na zakup alkoholu. Zdarzają się więc pobicia, kradzieże, a nawet zabójstwa najbliższych. Dzieje się tak dlatego, że alkohol w nadmiarze jest substancją powodującą ubezwłasnowolnienie. Ludzie uzależnieni napiętnowani są również z powodu wyrządzanych szkód społecznych np. wypadków drogowych z udziałem osób pod wpływem alkoholu, często tragicznych w skutkach, ale także przez to, że dają zły przykład młodszymi. Niedojrzałe jeszcze pokolenie, często z racji braku wystarczającego doświadczenia życiowego, sięga po alkohol czerpiąc wzorce z osób uzależnionych. Mimo, iż alkoholizm jest chorobą, pijaństwo nie usprawiedliwia czynów nieakceptowalnych społecznie, dlatego spora część środowiska izoluje się od uzależnionych osób¹³.

¹²M. Leszczyński, op. cit., s. 122.

¹³*Problemy wykluczenia społecznego – wybrane aspekty*, Projekt „Problemy wykluczenia społecznego w Euroregionie Pradziad” realizowany w ramach: Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007-2013. Fundusz Mikroprojektów Euroregionu Pradziad, Opole 2010, s. 17-22.

Zajmowanie określonego miejsca na drabinie struktury społecznej może być motywatorem do działania, ale również może przyjmować postać piętna, które staje się udręką przez całe życie. Jednym ze skutków nierówności społecznej jest negatywne zjawisko, znane gatunkowi ludzkiemu od zarania dziejów – niechlubna przestępczość. Ludzie decydują się na tą formę „zarabiania”, bowiem wykluczeni są z kultury dobrobytu, a przestępczość wydaje się być dla nich jedynym możliwym sposobem wydobywania się z marginalizacji.

Z pojęciem przestępczości zorganizowanej wiąże się termin grupy zorganizowanej. „Zorganizowaną grupą jest nie tylko taka grupa sprawców, która zorganizowała się, aby popełniać przestępstwa w sposób ciągły, zatem podobnego rodzaju, lecz także do dokonania kilku przestępstw, jeżeli ich owocem może być źródło dochodu trwające jakiś czas”¹⁴. Osoby takie izolują się same od społeczeństwa, by ukrywać swoją przestępczą tożsamość, i chociaż przez pewien czas uniknąć odpowiedzialności karnej za dokonane czyny. Jeżeli nawet jakaś grupa ludzi, nie należąca do formy zorganizowanej, wie o jej istnieniu, bardzo często woli po prostu odsunąć się od takich osób dla własnego bezpieczeństwa i bezpieczeństwa najbliższych¹⁵.

Innym problemem społecznym jest używanie środków odurzających bądź substancji psychotropowych, inaczej mówiąc – narkomania. Podobnie jak alkoholizm zmienia ona zachowania człowieka, często odpychając tym innych ludzi. Najczęściej na wskazane zagrożenie narażone są dzieci i młodzież¹⁶.

O randze narkomanii wśród problemów społecznych decydują nie tylko parametry ilościowe, ale również dynamika zjawiska i zmiany w strukturze populacji dotkniętej omawianym problemem. Syntetyczne opracowania z zakresu szerzenia się narkomanii podkreślają narastające tempo zjawiska, wykraczanie jego zasięgu poza grupy i środowiska tradycyjnie kojarzone z nałogiem. To powoduje, że pomoc narkomanom jest trudna do zrealizowania.

Zażywanie narkotyków może prowadzić między innymi do obniżenia aktywności intelektualnej człowieka, problemów z koncentracją, a nawet do nieodwracalnych uszkodzeń organów wewnętrznych, przede wszystkim w obrębie mózgu. Uzależnienie od narkotyków jest przyczyną zmian w kręgu społecznego funkcjonowania. Może prowadzić do auto-wykluczenia, wtedy gdy osoba zażywająca z własnej woli skupia się tylko na nałogu i organizuje całe swoje życie wokół narkotyków, lub też gdy uzależniony zostaje wykluczony przez swoje najbliższe środowisko, np. rodzinę, wskutek rezygnacji z ról, które odgrywał w środowisku dotychczas¹⁷.

Narkomania w Polsce zatacza coraz szersze kręgi. Zjawisko to dotyczy głównie młodzieży i ma zasięg ogólnokrajowy. Z zażywaniem narkotyków

¹⁴K. Liedel, *Transsektorowe obszary bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2011, s. 123.

¹⁵Tamże, s. 40-41.

¹⁶Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. 2003 nr 122 poz. 1143).

¹⁷Tamże, s. 29-34.

łączy się problem przestępstw popełnianych pod wpływem środków odurzających. Fakt ten potwierdzają badania wskazujące na zwiększanie się liczby wyroków skazujących na karę pozbawienia wolności z powodu licznych przestępstw popełnianych pod wpływem narkotyków¹⁸.

Zagrożeniem rozpatrywanym w wymiarze społecznym, ze wszelkimi jego konsekwencjami, są nie tylko stany uzależnień od określonych środków odurzających, ale także postacie psychicznej niechęci do podejmowania trudu pracy. Bezrobocie, czyli stan braku pracy, mimo możliwości jej wykonywania, jest zatem kolejnym zagrożeniem wynikającym z zachowania społecznego. Osoba bezrobotna popada w apatię, ma niższą samoocenę, redukuje swoje oczekiwania i zainteresowania, aż w końcu izoluje się od społeczeństwa. Bezrobocie prowadzi również do utraty środków finansowych niezbędnych do realizowania podstawowych funkcji i celów życiowych.

Bezrobocie może być również skutkiem wykluczenia, bowiem gdy ktoś z własnej inicjatywy nie chce uczestniczyć, np. w życiu społecznym, kulturalnym czy edukacyjnym, będzie miał również problem ze znalezieniem pracy. Często osoby bezrobotne, pozostające w trudnej sytuacji psychicznej, ze względu na brak pracy, przejawiają skłonność do samoizolowania się. Co więcej, jak wynika z szeregu badań ludzie, którzy są wykluczani ze społeczeństwa mają świadomość tego faktu¹⁹.

Podsumowanie

Zagrożenie, jako stan braku poczucia bezpieczeństwa, wiąże się z widmem ryzyka wyłaniającego się ze środowiska naturalnego, postępu technicznego, a także działań militarnych. Niebezpieczeństwa te występują w równym stopniu w społeczeństwie, gdzie na masową skalę pojawiają się choroby, głód, itp. Zatem zagrożenie społeczne jest bardzo bliskie pojęciu ogólnego zagrożenia jako stanu braku bezpieczeństwa, z tą jednak różnicą, że zagrożenie społeczne dotyczy ludzi, ich zdrowia i życia.

Patologie społeczne są powszechnym zagrożeniem każdego państwa, dlatego dużą rolę odgrywa skuteczna profilaktyka. Największą wagę stanowi w tym ujęciu instytucja rodziny, która jest główną komórką społeczną i podstawą funkcjonowania wspólnotowego ze względu na szereg istotnych funkcji, które spełnia. Zaspokaja równocześnie potrzeby psychiczne, emocjonalne i społeczne swych członków. A zatem wypełnia zarazem dwojakiego rodzaju zadania: wobec społeczeństwa i wobec jednostek wchodzących w jej skład. Równie ważnym elementem społecznym, który spełnia funkcje profilaktyczne wobec społeczeństwa jest szkoła i proces nauczania. Wczesna edukacja przygotowuje do dalszego kształcenia oraz wdraża młodych ludzi do uczestnictwa w życiu społecznym.

¹⁸ *Problemy wykluczenia społecznego...*, op. cit., s. 17-22.

¹⁹ *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003*, op. cit. (Dz. U. 2003 nr 122 poz. 1143).

Problematyka patologii społecznych jest niezwykle złożona, o czym przekonują przynajmniej trzy względy. Po pierwsze, zagadnienia dotyczące patologii nie mogą być badane tylko przez jedną dyscyplinę nauki. Wymagane jest ujęcie kognitywne. Drugim powodem tego, że rozpatrywanie aspektów patologii społecznych jest zawikłane, jest ściśle powiązanie wskazanej tematyki z zagadnieniami ocen i wartości. Niezbędnym staje się zatem wkroczenie na grunt etyki, co wymaga odpowiedniej wiedzy i perspektywy. Bowiem prócz cech obiektywnych należy również ustalić paradygmat, z punktu którego dewiacja jako taka została zdefiniowana. Trzecim powodem są względy praktyczne, które sprawiają, że nauka stoi pod naporem potrzeb domagających się od niej odpowiedzi²⁰.

Mimo wskazanych w niniejszym opracowaniu trudności poznawczych, dotyczących problematyki ładu wspólnotowego, na podstawie przeprowadzonych badań własnych wnioskuje się o doniosłej wadze, którą przywiązuje się do zagadnień bezpieczeństwa społecznego i o nieustannej potrzebie zgłębiania jego istoty.

Bibliografia

1. Bąk T., Ciekankowski Z., *Teorie bezpieczeństwa.*, Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna w Jarosławiu, Jarosław 2012.
2. Z. Ciekankowski, *Patologie zagrożeniem bezpieczeństwa społecznego w Polsce*, „Doctrina. Studia społeczno-polityczne” 2015, nr 12.
3. Gierszewski J., *Bezpieczeństwo społeczne, Studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2013.
4. Leszczyński M., *Bezpieczeństwo społeczne Polaków wobec wyzwań XXI wieku – zarządzanie bezpieczeństwem*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011.
5. K. Liedel, *Transsektorowe obszary bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2011.
6. Podgórecki A., *Zagadnienia patologii społecznej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1976.
7. *Problemy wykluczenia społecznego – wybrane aspekty*, Projekt „Problemy wykluczenia społecznego w Euroregionie pradziad” realizowany w ramach: Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007-2013. Fundusz Mikroprojektów Euroregionu Pradziad, Opole 2010.
8. Supińska J., *Dylemat Polityki Społecznej*, Oficyna Wydawnicza ASPRA – JR, Warszawa 2014.
9. *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym.*

Liczba znaków ze spacjami: 29 968

²⁰A. Podgórecki, op. cit., s. 629.